

Glossari, *mapa conceptual*

La vulnerabilitat és una vivència individual. També és producte de moltes circumstàncies. Aquest mapa de conceptes presenta una primera aproximació al complex fet de la vulnerabilitat i la vulneració en el marc de Mutare. Un mapa viu per ser discutit, enriquit i modificat.

VULNERABILITAT

ART

ORIGEN ETIMOLÒGIC

L'origen del terme *vulnerabilitat* és el terme llatí *vulnus*, que significa ferida, cop, punxada, i també desgràcia o aflicció. En el mateix camp semàntic es troba *vulneratio*, ferida o lesió, i també el verb *vulnero*, ferir o danyar.

Etimològicament, la paraula *art* procedeix del llatí *ars*, *artis*, i del grec *τέχνη* (*tékhne*), que significa «tècnica». D'aquí ve que fos utilitzada en l'antiguitat per referir-se també a oficis com ara la ferreria, a més de les disciplines com la poesia, la pintura o la música.

SINÒNIMS i ANTÒNIMS

VULNERABILITAT

VULNERABLE

VULNERAR

ART

- fragilitat
- precarietat
- susceptibilitat
- sensibilitat
- propensió
- desprotecció
- inestabilitat
- sensibilització
- delicadesa
- inseguretat
- feblesa
- incertesa
- flaqueza

- feble
- frèvol
- delicat
- fràgil
- inermes
- indefens
- desvalgut

- violar
- transgredir
- infringir
- desobeir
- contravenir
- incomplir
- infringir
- danyar
- perjudicar
- ferir
- lesionar
- lacerar
- inferir
- assestar
- esguerrar
- maltractar
- danyar
- deteriorar

SINÒNIMS

- talent
- geni
- facultat
- aptitud
- condició
- disposició
- inspiració
- afició
- vocació
- destresa
- habilitat
- pràctica
- experiència
- mestratge
- meravella
- ofici
- indústria

- tècnica
- disciplina
- ciència
- procediment
- sistema
- ordre
- norma
- regla

- astúcia
- ardit
- cautela
- artifici
- subtileza
- arteria
- dissimulació

- fortalesa

- invulnerable
- consistent
- fort

- complir
- acatar
- afavorir
- beneficiar

ANTÒNIMS

- incapacitat

COM ES DEFINEIX L'ART

Com a art denominem un conjunt de disciplines o produccions de l'ésser humà de finalitats estètiques i simbòliques a partir d'un conjunt determinat de criteris, regles i tècniques.

Les arts busquen representar, a través de mitjans diferents, l'univers d'inquietuds humanes, siguin reals o imaginades, mitjançant l'ús de símbols o d'al·legories.

L'expressió art s'usa també per referir a tots aquells processos manuals que requereixen l'aplicació de regles o tècniques específiques, orientades al gaudi dels sentits. Per exemple, les arts culinàries. Art també és una paraula

utilitzada per indicar la capacitat o l'habilitat per fer alguna cosa amb excel·lència i perícia. Per exemple, l'art de la guerra o l'art de la política. També s'utilitza per fer referència a alguna cosa que ha d'estar ben fet o a alguna cosa que ha d'aprendre's o fer-se amb atenció i cura: «Exercitar bé té el seu art», «Estimar és un art».

Eva García
Autora del Glossari

Les arts poden ser classificades seguint diversos criteris, d'acord amb la seva manifestació en el temps i l'espai, d'acord amb el concepte de belles arts o d'acord amb la disciplina, que és la que presentem a continuació:

Arts plàstiques: aquelles expressions artístiques que transformen o modifiquen els materials, sigui en superfícies bidimensionals o tridimensionals. Les arts plàstiques exploten elements com ara el pla, les línies, el volum, la textura, etc. Les arts plàstiques es classifiquen entre arts majors i arts menors.

- **Arts majors:** es refereix a aquelles manifestacions de les arts plàstiques que tenen com a propòsit la contemplació estètica. Coincideixen amb aquelles arts reconegudes com a «belles arts» pel seu caràcter autònom respecte a la utilitat. Essencialment, pintura, escultura i altres disciplines semblants, com l'arquitectura.

- **Arts menors, arts aplicades o arts utilitàries:** són aquelles expressions plàstiques que estan subordinades a un principi d'utilitat. Entre aquestes es poden esmentar l'ebenisteria, l'orfebreria, el vitrall, el mosaic i les arts decoratives en general.

Arts musicals o sonores: es refereix a totes les manifestacions de música, independentment del seu gènere, estil o format. Fa poc, s'hi ha incorporat també una disciplina específica d'aparició recent, coneguda amb el nom d'art sonor.

Arts literàries o literatura: totes les manifestacions de la literatura; entre aquestes podem esmentar: la narrativa (novella i conte), la poesia, l'assaig i la dramaturgia.

Arts escèniques: conjunt de manifestacions destinades a la representació escènica. Per les seves característiques, les arts escèniques són interdisciplinàries. Dins d'aquestes arts es considera el teatre, la dansa, el teatre de titelles, els espectacles, els musicals i l'òpera, entre d'altres.

Arts audiovisuals: totes aquelles expressions artístiques que utilitzen recursos sonors i visuals, captats i transmesos per mitjà de la tecnologia. Inclou el cinema, el videoart, el videoclip, etc.

COM ES DEFINEIX LA VULNERABILITAT

És un ampli concepte polisèmic en què es podem diferenciar dues definicions a) referida com a circumstàncies socials, econòmiques, culturals, històriques que afecten persones i col·lectius i b) un moviment intrínsec i personal amb un component emocional i sensible. La primera ha sigut àmpliament estudiada i abordada des de diversos punts de vista (la salut, el medi ambient, la pobresa, els drets humans, etc.). En el cas de la segona, la vulnerabilitat que té a veure amb el «ser vulnerable», «sentir-se vulnerable» durant molt de temps ha sigut amagada i menyspreada, i això ha motivat que sigui relativament recent el moviment que posa en valor aquest exercici individual i col·lectiu del seu reconeixement. La informació és d'un caràcter més subjectiu i interpretatiu, sent menys sistematitzada.

VULNERA *-bilitat*
 -bilitzat -ts
 -ble

a) Vulnerabilitat versus circumstàncies

- Situació que viuen les persones que sofreixen més la discriminació o que estan en una situació de desavantatge en la societat.
- Incapacitat de resistència quan es presenta un fenomen amenaçador, o incapacitat per refer-se després d'ocórrer un desastre.
- Risc que una persona, sistema o objecte pot sofrir enfront de perills imminents, siguin desastres naturals, desigualtats econòmiques, polítiques, socials o culturals.
- Qualitat de ser vulnerable (que és susceptible de ser danyat o ferit ja sigui físicament o moralment). El concepte pot aplicar-se a una persona o a un grup social segons la seva capacitat per prevenir, resistir i sobreposar-se d'un impacte.
- Que pot ser ferit, rebre lesió física o moral.

La vulnerabilitat s'analitza a través de graus, nivells, i s'estableixen factors amb diferents criteris entre els que apropen aquesta possibilitat:

- **Factors físics:** relacionats amb condicions específiques i d'ubicació dels assentaments humans, la producció i la infraestructura. D'aquests es deriven els que afecten la salut.
- **Factors ambientals, ecològics i d'entorn:** aquells que es relacionen amb la manera d'utilitzar els elements de l'entorn, la capacitat dels ecosistemes per absorbir les amenaces naturals, la deterioració dels ecosistemes i les conseqüències derivades econòmiques, socials i culturals.
- **Factors econòmics:** referits a la disponibilitat de recursos econòmics.
- **Factors socials:** conjunt de relacions, comportaments, creences, formes d'organització i maneres d'actuar. Inclou aspectes polítics, educatius, ideològics i culturals, organitzatius i institucionals.

Una **persona vulnerable** es considera la que té un entorn personal, familiar, relacional i/o socioeconòmic afeblit i, com a conseqüència, té una situació de risc que podria desencadenar un procés d'exclusió social.

Un **col·lectiu vulnerable** és aquell que es troba en risc d'exclusió social o marginació per raó del seu sexe, raça, credo, ideologia, condició socioeconòmica, etc. Col·lectius afectats sobretot per una circumstància que els situa especialment com a susceptibles respecte a la resta.

A vegades uneix els col·lectius una situació de partida de desavantatge en quant al reconeixement i a l'exercici dels seus propis drets.

En aquest epígraf sobre la vulnerabilitat versus les circumstàncies s'analitza com l'ús d'aquest terme construeix una percepció individual i col·lectiva tant per als anomenats vulnerables com per a la resta de la societat produint una percepció esbiaixada sobre com i què construeix la vulnerabilitat. Presentem una proposta alternativa que desplaça l'ús de «persones i col·lectius vulnerables» a **«persones i col·lectius vulnerabilitzats o vulnerats»** que propicia una visió compartida i sistemàtica d'aquesta realitat.

● **Interdependència i vulnerabilitat:** l'abús del terme per part dels sectors de comunicació i de la política ha reiterat la idea que hi ha persones i col·lectius definits com a vulnerables. Aquesta idea s'ha assentat en l'imaginari individual i col·lectiu com una categoria tancada, ferma i inamovible, alimentant també la idea de la inevitabilitat i la falta de responsabilitats.

La realitat és mutable, les persones, els col·lectius i els contextos històrics i socials estan en continu moviment, contagi, diàleg, còpia. Aquesta dinàmica constant provoca eixos d'interdependència entre persones i amb la realitat polític social desbordant cada vegada més el nostre propi context i sent més globals i transversals.

● **Homogeneïtzació i vulnerabilitat:** l'ús d'aquests termes vinculats a la vulnerabilitat s'ha fet tan generalitzat en el nostre llenguatge que acaba substituint uns altres que aporten matisos, enriqueixen i delimiten les definicions i expliquen els orígens d'aquestes circumstàncies. Conceptes com ara situació de pobresa, marginalitzat, població exclosa, desfavorida per empobrida i molts d'altres deixen pas a vulnerabilitat com a concepte que ho engloba i ocupa tot. Contribueix a una percepció que la vulnerabilitat és un fet homogeni sense considerar especificitats relacionats amb el territori, les condicions materials, socials, o la seva relació amb la realitat polític social.

Termes que es tendeixen a generalitzar sota el concepte vulnerabilitat:

- **Pobresa:** privació de béns materials i situacions econòmiques molt desfavorides que poden generar l'exclusió de l'entorn social. Per determinar-la s'analitzen condicions com ara: les de la llar; l'alimentació; els ingressos; el nombre de persones que treballen en la unitat familiar.
- **Discriminació:** qualsevol distinció o preferència fundada en la raça, el color, el sexe, l'idioma, la religió, les opinions polítiques o de qualsevol altra índole, l'origen nacional o social, la posició econòmica o el naixement, que tingui com a finalitat o per efecte destruir o alterar la igualtat de tracte de les persones i dels col·lectius. La discriminació representa un primer nivell de segregació social que es produeix per una distinció negativa

i bel·ligerant sobre una persona o col·lectiu; representa un primer nivell en el procés d'exclusió social.

- **Marginació:** situació de discriminació recurrent, sostinguda en el temps o agreujada en els seus indicadors bàsics. Es podria considerar com un segon nivell en el procés d'exclusió social. La marginació s'identifica com un escenari de desavantatge agut i persistent, arrelada en desigualtats socials subjacents; és per això que es converteix en un exemple flagrant d'una injustícia manifestament remeiable i implica una evident no integració de la població exclosa dels beneficis que el desenvolupament comporta.
- **Exclusió social:** es produeix no només per l'acumulació de

circumstàncies negatives i la seva permanència en el temps, sinó també per les conseqüències que aquestes generen en les persones i alguns col·lectius: rebuig, expulsió, impossibilitat d'accedir a les accions d'interès col·lectiu, nul·les possibilitats reals d'implicar-se i participar en l'estructura i les dinàmiques socials.

L'exclusió social va més enllà de la pobresa, ja que té a veure amb l'absència de participació en la societat i amb la falta d'accés a béns bàsics i xarxes de benestar social, la qual cosa condueix un nombre cada vegada més gran de persones a «quedar fora de la societat» i a viure per sota dels nivells de dignitat i d'igualtat als quals tots tenim dret.

● **Reciprocitat i vulnerabilitat:** la vulnerabilitat és una condició construïda històricament i socialment travessada per l'exclusió que generen les relacions de poder i, a vegades, l'incompliment de drets reconeguts per estats.

La categorització de la vulnerabilitat com a estat permanent deriva en lògiques que no acompanyen la superació d'aquesta. Distreu l'atenció sobre la reciprocitat en la responsabilitat i escatima poder a les persones o als col·lectius sobre la seva incidència en la realitat. Es percep la persona com a responsable única, no posant-la en relació amb les condicions pròpies i la realitat política i social en la qual aquesta està inserida i no deixa espai per contemplar les seves capacitats i poder, com si tot el que ocorregués fos per culpa seva i sense capacitat per incidir-hi.

● **Capacitats i vulnerabilitat:** cap grup social, cap persona, cap col·lectiu és només vulnerable. El risc de simplificar no només afecta la percepció dels altres, sinó que estigmatitza persones i grups i atempta contra la seva dignitat. Aquests enfocaments posen el focus sobre les dificultats sense establir estratègies per al foment de les capacitats existents. Obvia les capacitats amb les quals també es compta; infantilitza sobre la potencialitat que cadascú posseeix, sobre la facultat de transformació de la realitat, i de lluita per a l'exercici de drets.

Amb aquesta anàlisi anterior es proposa transitar de l'ús de col·lectius o persones vulnerables a persones vulnerades o vulnerabilitzades.

Persones o col·lectius vulnerats o vulnerabilitzats

Es requereix posar major recalcament en quins són els elements i les dinàmiques que construeixen els processos de vulnerabilització social. Entenent que poden donar-se unes condicions prèvies de major sensibilitat, no són les persones en si mateixes, sinó una realitat social, històrica, política i cultural que construeix aquestes situacions. En cas contrari, com ja hem vist, reproduïm els mateixos cicles d'exclusió social creant identitats i promovent estigmes.

L'ús d'aquesta terminologia inclou la reciprocitat, el reconeixement a un conjunt de condicions i drets eximits que construeixen la vulnerabilitat.

b) Ser vulnerable

Ser vulnerable implica acceptar-se, expressar-se, mostrar-se en la complexitat de l'individu, la qual cosa suposa pors, secrets, fantasies, somnis, biaixos, traumes en una dimensió personal i en una dimensió col·lectiva, aspectes que afecten l'esdevenir de la vida mateixa: l'envelliment, la malaltia, les crisis socials, etc.

Un posicionament sobre la integració de la vulnerabilitat allunyant de la superació que determinats valors socials proposen. En una societat del positivisme, de la hiperactivitat, de la imatge de les xarxes socials que mostren una realitat esbiaixada de felicitat i rendiment, hi ha una resistència a la pròpia vulnerabilitat. Una dificultat a reconèixer i comunicar que es

pot estar malament. Es generen tabús sobre estats vitals que, no sent confortables, tampoc són humiliants. És important tenir en compte, també, el relat social que s'ha exercit sobre els col·lectius vulnerabilitzats, un aspecte que recullen les denominades polítiques culturals emocionals: la fragilitat que afecta l'individu ha estat anomenada o silenciada, segons les seves característiques i condicions.

Enfront d'això, s'identifica el reconeixement de la pròpia vulnerabilitat amb l'ésser humà, i com a estats de dol, melancolia, ansietat són espais d'exploració personal i creadors de noves connexions amb els altres. La vulnerabilitat no és només d'uns, sinó que concerneix tothom sent un

exercici d'acceptació i també de llibertat. Planteja la pregunta sobre què és i què no és el normal, ja que cada persona tindrà reaccions i sensibilitat diversa davant situacions i experiències vitals aparentment similars.

Compartir la vulnerabilitat

La vulnerabilitat ens toca a tots i a totes i en el compartir-la es posa en valor l'acte de socialitzar la idea que tots i totes som vulnerables.

Aquest acte esdevé una manera de creació de connexió amb un mateix i amb els altres no excloent de la realitat social la fragilitat humana. En aquesta expressió compartida, un s'apropia de la definició de la seva pròpia vulnerabilitat usant paraules genuïnes per comprendre's. En l'acte de mirar-se i mirar, a vegades es produeixen ressonàncies mútues, veient-se reflectit i d'aquesta manera el que s'ha dit és pres per tots col·lectivitzant-ho i fins i tot creant-se espais de reivindicació de sofriments o estigmes individuals i col·lectius esdevenint espais polítics.

En aquests actes es conjuga la dimensió de les cures com a alguna cosa intrínseca a la vida i la creació d'infraestructures de cures com a necessaris per a la supervivència. Espais d'acompanyament, de tendresa, on es donen unes condicions en què cadascú pot expressar-se de manera genuïna. Espais segurs sense judici. Fet que no nega l'existència o la negació del conflicte; justament el contrari, s'accepta el com inherent a la vida, s'acompanya i se sosté.

VULNERARTS: LES ARTS CONSTRUINT ENTORNS INCLUSIUS, SEGURS I DE BENESTAR

Els projectes artístics amb una mirada humanística generen espais d'acollida a aquesta vulnerabilitat que vol ser anomenada i compartida. En els objectius i els resultats es prioritza la generació de unes condicions perquè sigui possible:

- Donar temps al projecte per al naixement de **vincles**, amb ritmes flexibles i en sintonia amb els grups que permeten connectar les persones abans, durant i després de l'execució artística.
- Situar les **persones al centre**, escoltant i acollint les seves necessitats, així com els seus límits.
- Crear **entorns de confiança**, acollidors que puguin despertar la creativitat.
- **Propostes sostenibles en el temps**, acollidores amb els canvis que apareixen a mesura que els i les participants s'apropien de les propostes, transitant de lideratges externs a lideratges compartits.
- Projectes que desborden la seva pròpia definició ressonant **amb altres agents** perquè troben reptes compartits on cadascú pot sumar des de la seva pròpia especificitat i creant complementarietats.
- **Mesurar** per entendre i replicar, per compartir i comprendre els aprenentatges.
- **Recuperar l'espai públic** com a lloc de desenvolupament cultural i comunitari.
- **Eva García,** **comissària de VulnerArts,** **experta en creació artística comunitària i inclusiva.** **ComuArt**

06.2

Com i amb qui hem definit el paper de la cultura, **com a eina davant les situacions de vulnerabilitat**

Totes les propostes, reflexions i conclusions recollides en aquesta publicació han estat cocreades gràcies a totes les persones que van participar en **Mutare'22** i en la seva preparació.

Les persones que van participar del *focus group* de disseny de la jornada són:

- Arantza López
- Carles Nieto
- Edgar Iglesias
- Estefanía Soler
- Eva García
- Gemma Daban
- Marta Galán
- Martí Correa
- Verònica Cendoya

Les persones que van compartir les seves experiències i visions com a ponents a Mutare'22 són:

• Artistes de les experiències inicials:

- Companyia Brots
- Clara Manyós i Lluís Manyós
- Sandra Jurado i joves del projecte *Median T la Danza*

• Conferència central:

- Lucía Miranda. Fundadora de The Cross Border Project

• Mutare Inspira:

- Clara Manyós i Lluís Manyós. *La comunicació sense paraules en els espais quotidians*
- Martín Correa-Urquiza i Marta Galego. *Radio Nikosia: cures, vincle, política i participació. Un enfocament relacional sobre la salut mental*
- Cristina Colomer Termens i Mouna Halhoul El Harrak. *Musicals' Choir*
- Inés Boza i Loli Navais. *Diari del meu cos*
- Alice Monteil, Mireia Plans i Abel Parra Sorribas. *Material sensible*

• Situacions per a la cocreació:

- Carles Nieto, Fundació Ires
- Diana Perales, Vulnus Arts Vives i Recerca

Les persones que van conduir i comissariar la jornada són:

- Conducció: Júlia Bertran
- Comissària de continguts: Eva García
- Direcció artística experiències inicials: Sergi Estebanell
- Coordinació i textos experiències inicials: Arantza López
- Dinàmica de cocreació: Miquel Guri

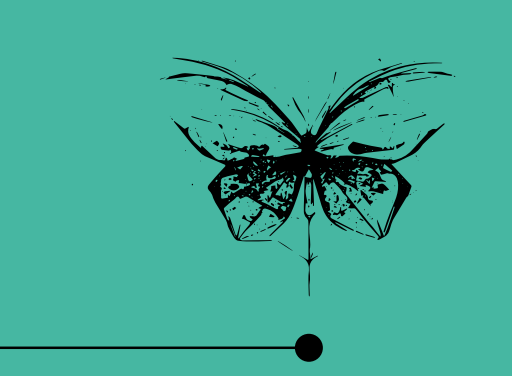
Les persones que van participar en les jornades són:

Sector cultural i educatiu:

Marc Alabart Barba | Susanna Àlvarez i Rodolés | Mireia Asensio Liñan | Anna Aznar Barrera | Mònica Barahona Pascual | Itziar Barriobero Ortiz | Sandra Barroso Mancera | Ramon Batlle Lahoz | Loreley Bertran Busque | Isabel Boj Cullell | Maria Borràs | Dominik Borucki | Nicolau Brossa | Maria Brossa Carulla | Guillem Cabré Salagre | Nati Calvo Buil | Ximena Cañas | Reina Capdevila Solà | Marta Casanovas Izquierdo | Nati Castells Noguero | Sònia Comas Vilaseca | Silvia Cuesta | Ainara Díaz Cots | Sílvia Duran Jané | Safa El Jadydy Khinite | Anaïs Esmerado | Sònia Feligreras Lorite | Andreu Felip | Luís Fernandes | Alba Fernández Pous | Bernat Ferrer i Frigola | Lluís Filella Carballo | Yolanda Frías Martín | Sonia Gainza Bernal | Sílvia Galí | Laura Gisela García | Edgar Garcia Casellas | Montse Garcia Modrego | Montse González Fernández | Tomàs Guido | Elisenda Guiu Pont | Mireia Hernando Delgado | Andrea Jofré | Gemma Julià Dinarès | Àngels Leiva Caudiel | Ramón Llinàs i Vila | Sylvie Lorente | Thomas Louvat | Anna Macau Comella | Rocío Macías Ramos | Mercè Managuerra Mulet | Eva Martínez Tomé | Júlia Martínez Vivo | Enric Mercadé Pàmies | Valerie Mizunsky | Oriol Mora Romagosa | Tamara Morales Aguza | Albert Morén Merino | Mar Morón Velasco | David Motoso Hernández | Ilona Muñoz Rizzo | Adriana Nicosia | Alicia Olivé Pous | Marc Orriols i Gol | Plàcida Pajares | Joan Pascual Ros | Teresa Pérez | Brenda Pinto | Núria Piqué Giménez | Bernat Puigtobella | Marta Roig Pagès | Teresa Roig Sitjar | Laia Roigé Feixas | Mariona Roure Blàvia | Mercè Rovira Bru | Oriol Segon Torra | Remei Solé | Laia Tomàs | Carmen Tous | Paulina Tovo

Sector social i altres:

Andrea Acosta | Melodie Adan Trigo | Dèlia Alacuart | Maria Aran Herrera | Noèlia Bardés | Sandra Basciano | Cristina Benesey | Greta Borràs Marrupe | Antonia Calella | Xavi Campos | Irene Cervera | Sara Céspedes Castañeda | Maria José Chanca Viñas | Mariana Chavez | Alba De Mingo Jovani | Juan Pedro Diotaiuti Pares | Irene Espinilla Gutiérrez | Ramon Fabregat Gesa | Marta Filella Martorell | Inés Cristina Fumero Morales | Xènia Garcia | Mònica García | Sílvia García Márquez | Maria Hidalgo Hernández | Laura Hidalgo López | Anna Homs | Pili Iglesias | José Antonio Lavado | Maria Hilda Lopez Pérez | Juan Antonio Lopez-Luna | Assumpció Malagarriga | Nuria Marsiñach | Pep Martí | Yaiza Nieto Rosales | Alejandra Ossa | Olga Piazuelo Ferrer | Tania Plaza Martínez | Fabiana Pons | Gloria Pons Moncada | Meritxell Prat | Nuria Prieto Escuer | Macarena Ramos Valdez | Anna Robert Segarra | Pepita Rodríguez Molinet | Cecilia Ruiz | Esther Sánchez Castrillo | Isabel Sanz Alonso | Lourdes Segade Botella | Alba Segarra Mercè | Jordi Solé Andrés | Sandra Toledano | Maite Trepāt Burgues | Anna Verbon Rotllan | Claudia Viñas de Temple | Alfons Vinyals

Repensem/Transfor
mem

FUNDACIÓ////CARULLA

mūtāre

quaderns **mū**